

حفظ محیط زیست در فرهنگ نبوی

در تعلیمات دینی ما و در سنت انبیاء و اولیا(ع) درختکاری، آبیاری و به طور کلی آبادسازی زمین و مزرعه و مرتع و پرورش دام و طیور، عبادت محسوب می‌شود.

در تعلیمات دینی ما و در سنت انبیاء و اولیا(ع) درختکاری، آبیاری و به طور کلی آبادسازی زمین و مزرعه و مرتع و پرورش دام و طیور، عبادت محسوب می‌شود.

به گزارش خبرگزاری مهر، یکی از نعمت‌های خداوند متعال در کره زمین مراتع و جنگل‌هاست که گیاهان زیبا در دامنه کوه‌ها و صحراها از زمین سر برمی‌آورند و زمین را با لباس سبز دل‌انگیز و با طراوت و سودمند می‌آرایند. پوشش گیاهی زمین، سهم بزرگی در حفاظت از آب و خاک که دو نعمت بزرگ الهی و رمز بقای حیات انسان‌هاست، به خود اختصاص داده و گیاهان با برگ‌ها و شاخه‌های زیبای خود، از برخورد مستقیم باران به خاک جلوگیری کرده و با کندسازی جریان آب‌ها، آنها را ذخیره نموده و موجب ازدیاد ذخیره آب و محافظت خاک‌ها می‌گردند. جنگل‌ها و مراتع کانون تولید اکسیژن و کاهش درجه حرارت زمین و افزایش رطوبت و بستر مناسب زیست انسان‌ها را تأمین می‌نمایند.

«فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ إِنََّّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَ عِتَبًا وَ قَضَبًا وَ زَيْتُونًا وَ نَخْلًا وَ حَدَائِقَ غُلْبًا وَ فَاكِهَةً وَ أَبًّا مَتَاعًا لَكُمْوَ لَأَنْعَامِكُمْ» «پس آدمی باید به غذای خود بنگرد. ما از آسمان آب را به صورت بارشی فرستادیم آنگاه زمین را با شکافتنی لازم شکافتیم و در آن دانه‌ها رویانیدیم و انگور و سبزی و زیتون و خرما و باغ‌های با درختان درهم تنیده و میوه و چراگاه، تا وسیله استفاده شما و دام‌هایتان باشد.» و نگهداری از این نعمت‌های الهی به اندازه‌ای مهم و ضروری است که قرآن، اسراف و زیاده‌روی در بهره‌برداری از آنها را نهی کرده و می‌فرماید: «وَ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَ غَيْرَ مَّعْرُوشَاتٍ وَ التَّخْلُ وَ الرِّزْقَ مُخْتَلِفًا أَكْثُهُ وَ الرِّثْيُونَ وَ الرِّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَ غَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَ آثُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَ لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ. اوست خدایی که درختان خودرو برافراشته و ناخودرو را آفرید بخورید از میوه‌های آن اسراف نکنید که خداوند اسراف‌کاران را دوست ندارد.»

از طرفی خداوند متعال از گیاهان و درختان با کرامت یاد کرده و می‌فرماید: «فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ» در روی زمین انواع گوناگونی از زوج‌های پرارزش رویانیدیم. که صفت "زوج کریم"، ارزش بسیار بالای گیاهان و درختان را می‌رساند. جنگل‌ها و مراتع از مهم‌ترین سرمایه‌های ملی و از ارکان اصلی توسعه هر کشور می‌باشد به همین خاطر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصل‌هایی را به این مسأله اختصاص داده‌اند. در قانون اساسی چنین آمده است: در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات (اجتماعی) رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌شود، از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن اگر با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن، ملازمه پیدا کند ممنوع است.»

اهمیت جنگل‌ها و مراتع به اندازه‌ای است که فقهای اسلام به آن توجه داشته و آنها را از انفال می‌دانند که خداوند متعال در قرآن انفال را از آن خدا و پیامبرش می‌داند: «يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ لِلَّهِ وَ الرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ» (ای پیامبر) از تو درباره انفال می‌پرسند بگو، انفال به خدا و فرستاده او اختصاص دارد پس از خداوند پروا دارید» بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی(ره) در این راستا چنین فرمودند: «سرکوه‌ها، دره‌ها و هر زمین بایر و جنگل‌ها و زمین‌هایی که اهل آن کوچ کرده یا آنها را رها کرده‌اند از آن امام(ع) است مقصود از جنگل‌ها تنها درختان آنها نیست بلکه به ظاهر هم درختان و هم زمین آنها از انفال به شمار می‌آیند.»

از این مطالب استفاده می‌شود که جنگل‌ها و مراتع از آن حکومت اسلامی است و ولی فقیه می‌تواند در آنها تصرف کند، مصالح مردم و جامعه اسلامی را در نظر گرفته و در چارچوب مصلحت و رعایت احکام شرعی قانون و مقرراتی را درباره آنها وضع و عملی نماید. اصل ۴۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جنگل‌ها و مراتع را جزو انفال عمومی دانسته و آنها را در اختیار حکومت اسلامی قرار داده تا بر طبق مصالح عامه عمل نماید همچنین برای حفظ و نگهداری از جنگل‌ها و مراتع، مجلس شورای اسلامی قانون حفاظت و بهره‌برداری از این منابع را به تصویب رسانده است. ماده ۴۲ این قانون می‌گوید: «بریدن، ریشه‌کن کردن و سوزانیدن نهال و درخت و همچنین تیه چوب، هیزم و زغال از جنگل و مرتع بدون داشتن پروانه ممنوع است.»

در اهمیت منابع طبیعی مقام معظم رهبری حضرت آیت ا. خاмене ای مدظله العالی فرمودند: «فرهنگ منابع طبیعی باید به معارف عمومی تبدیل شود- درخت و گیاهان، نمایانگر معجزه عظیم الهی هستند- اولویت در تلاش و توسعه ما در این کشور بایستی با تکیه بر این مسأله و این بخش (منابع طبیعی) باشد.» و نیز فرمودند: «برای سرسبزی کشور باید نهضتی فراگیر برپا شود.» معظم‌له جان کلام را در خصوص حفظ و آبادانی محیط زیست دانته و فرموده‌اند که بر همه مسؤولان، نویسندگان و محققان لازم است در این راستا خود عملاً وارد صحنه شده و با اطلاع‌رسانی به مردم، این کار را به فرهنگ عمومی تبدیل کنند.

اهمیت درخت کاری

همان‌طور که گفته شد بر طبق آیات و روایات معصومین(ع) گیاهان و درختان برای انسان‌ها نفع فراوان دارند از سویی دارو و غذای آدمیان را به طور مستقیم و غیرمستقیم تأمین می‌کنند و از طرفی با خرمی به واسطه سرسبز کردن زمین، انسان‌ها را به

نشاط آورده و اندوه از دل می‌زدایند و در صنایع و دیگر نیازهای زندگی نیز به کار می‌آیند. به تعبیر لطیف و جامع قرآن، متاع زندگی دنیایند. فلذا اینها سبب شده است که در فرهنگ نبوی، درختکاری و باغداری و کشاورزی از جایگاه ارزشمندی برخوردار شده و برای توسعه آن سفارش فراوانی شده و حتی این مسأله جزء سیره انبیا و خاصه پیامبر اعظم (ص) است. امام صادق (ع) در رابطه با درخت کاری می‌فرماید: «وَحَلَقَ لَهُ الشَّجَرُ فَكَلَفَ عَرَسَهَا وَ سَقِيَهَا وَ الْقِيَامَ عَلَيْهَا : خداوند درخت را برای انسان آفرید، از این رو او باید درخت بکارد، آن را آبیاری کند و در حفظ آن بکوشد.»

تمام کارها و خلقت باری تعالی از روی حکمت می‌باشد لذا لازم است در ترویج آن همان‌طور که پیامبران و اوصیای الهی و امامان معصوم (ع) کوشا بودند و خود مباشرت داشتند سایر حاکمان و مسؤولان و راهنمایان دین و جامعه نیز کوشا بوده و جزو برنامه‌های خود قرار دهند و آن را عملاً پیاده کرده و مردم را با ثواب و اهمیت این کار (درختکاری) آشنا نمایند. پیامبر اعظم (ص) درختان میوه‌دار را بهترین دارایی معرفی فرموده حتی به نظم و قد و قواره آنان متذکر می‌شوند تا مردم را به کاشت آنها ترغیب نمایند. آن حضرت در این راستا چنین می‌فرماید: «خَيْرُ الْمَالِ مَبُورَةٌ وَ مَهْرَةٌ مَأْمُورَةٌ : بهترین مال دسته‌های بلند شکل و منظم خرما و درختان میوه‌دار است.»

درخت کاری در سیره پیامبر اعظم (ص)

پیامبر (ص) اضافه بر توصیه درختکاری و نحوه کاشت آن، خود نیز این کار را انجام می‌دادند. در این زمینه امام صادق (ع) می‌فرماید: «كَانَ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) يَضْرِبُ بِالْمَرْوَةِ وَ يَسْتَخْرِجُ الْأَرْضِينَ وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَمَصُّ التَّوِي بِفِيهِ وَ يَغْرِسُهُ فَيُطْلَعُ مِنْ سَاعَتِهِ : امیر مؤمنان علی (ع) با بیل زمین را آماده می‌ساخت و پیامبر اعظم (ص) هسته‌های خرما را با آب دهان مرطوب کرده و در زمین‌های آماده شده آنها را می‌کاشت و آنان معجزه‌آسا رشد می‌کردند.»

روزی امام کاظم (ع) کشاورزی می‌کرد و عرق، بدن او را گرفته بود. یکی از یارانش وقتی او را دید گفت فدایت شوم چرا این چنین کار می‌کنی حضرت در پاسخ چنین فرمودند: «قَدْ عَمِلَ بِالْيَدِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي فِي أَرْضِهِ وَ مِنْ أَبِي فَقُلْتُ لَهُ وَ مَنْ هُوَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ آبَائِي (ع) كُلُّهُمْ كَانُوا قَدْ عَمِلُوا بِأَيْدِيهِمْ وَ هُوَ مِنْ عَمَلِ التَّيْبِينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الْأَوْصِيَاءِ وَ الصَّالِحِينَ»

از این روایت نورانی سیره چند گروه انسان‌های وارسته به دست می‌آید:

- ۱- سیره پیامبر اسلام (ص) در کار کشاورزی و درختکاری و آبادانی و بهره بردن از نتیجه و میوه زراعت و درختان.
- ۲- درختکاری و کشاورزی، سیره اولین امام همام و جانشین بلافصل پیامبر اسلام (ص) که غیر از نبوت به سیره و اوصاف آن حضرت متخلق بود.
- ۳- سیره تمام امامان معصوم (ع) تا امام کاظم (ع) درختکاری و کشاورزی بود.
- ۴- سیره تمام پیامبران و فرستادگان خدا.
- ۵- سیره تمام اوصیا و جانشینان پیامبر (ص).
- ۶- سیره تمام انسان‌های لایق و شایسته.

چون این کار، عملی مبارک و شایسته است و اختصاص به زمان و مکان خاصی ندارد و فواید زیادی از این طریق نصیب جامعه و نسل‌های آینده می‌شود خصوصاً از جهت زیبایی طبیعت و سالم‌سازی محیط زیست و ... لذا بر صالحان و پیشوایان تربیت شده مکتب اسلام ناب به ویژه خدمت‌گذاران نظام مقدس جمهوری اسلامی که در پیشرفت جامعه و سالم‌سازی آن کوشا هستند لازم است در ایام سال و روز درختکاری علاوه بر ترویج این فرهنگ، خود نیز به آن اقدام نمایند که مقام معظم رهبری آن را یک وظیفه همگانی و اسلامی دانسته و فرمودند: «پیام من به همه مردم عزیز ایران این است که درختکاری، ایجاد فضای سبز، حفاظت از محیط زیست، حفظ جنگل‌ها و دیگر منابع حیاتی کشور را یک وظیفه اسلامی، انقلابی، وجدانی و انسانی به حساب آورند.» و نیز فرمودند: «در تعلیمات دینی ما و در سنت انبیاء و اولیا (ع) درختکاری، آبیاری و به طور کلی آبادسازی زمین و مزرعه و مرتع و پرورش دام و طیور، عبادت محسوب می‌شود.»

دعای درختکاری

برای رشد خوب و با برکت بودن درختکاری در فرهنگ نبوی به نحوه کاشت آن اشاره شده و دعاهایی هنگام کاشت وارد شده است. امام ششم (ع) در این زمینه می‌فرماید: «إِذَا غَرَسْتَ أَوْ زَرَعْتَ قُلْ: وَ مَثَلُ كَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أَكْبَها كُلَّ حِينٍ بِذَنْ رِبْها»

فرمان پیامبر اعظم (ص) به درختکاری

آن حضرت انسان‌ها را در لحظات حساس به درختکاری توصیه فرموده و در حدیثی چنین می‌فرماید: «ان قامت الساعة و فی بَاحِذِكم فسیلة فان استطاع ان لایقوم تی بغرسها فلیغرسها اگر عمر جهان پایان یابد و قیامت فرا رسد و یکی از شما نهال در درست داشته باشد، اگر به قدر کاشتن آن فرصت باشد، باید فرصت را از دست ندهد و آن درخت را بکارد»

باقیات صالحات

هر انسان در دنیا دو فرشته به عنوان رقیبان به همراه دارد که یکی کارهای خوب و دیگری کارهای بد او را می‌نویسند و دفتر حسابش باز می‌باشد تا این که مرگ، او را دریابد و به عالم برزخ و قیامت سفر کند در این لحظه دفتر اعمالش نیز بسته و تعطیل می‌گردد مگر آنان که در قید حیات خود کارها و آثاری را چه خوب و چه بد به یادگار بگذارد. آنان که در قید حیاتشان

سنت حسنه و کارهای خوب و آثار پرباری به عنوان باقیات صالحات گذاشته‌اند و به واسطه آن اعمال، دیگران هدایت شده یا معارف دینی رواج یافته و نسل به نسل، بلغ ما بلغ از آن بهره برند، اضافه بر دریافت ثواب مباشرین، ثواب آن به دفتر اعمال بانیان نیز ثبت می‌گردد.

نمونه‌ای از این اعمال همانند: ساخت مساجد، مدارس، بیمارستان‌ها، درمانگاه‌ها، تربیت دانشمندان و فرهیختگان حوزوی و دانشگاهی، اکتشافات و اختراعات، تأسیس مؤسسات مفید در ابعاد و موضوعات مختلف، تربیت فرزندان صالح، نشر کتاب‌ها و مقالات علمی و مذهبی، جاری کردن قنات‌ها و چاه‌های آب و ایجاد زمین‌های کشاورزی و کاشتن درختان است که برخی از آنها در سخنان معصومین(ع) به طور عام و یا به طور خاص آمده است. در فرهنگ نبوی به حفاظت از محیط زیست به اندازه‌ای اهمیت داده شده که پیامبر اسلام(ص) هنگامی که برای رزمندگان صدر اسلام سخن می‌راند و دستوراتی صادر می‌کرد، فرمود: «درختان را قطع نکرده و آنان را آتش نزنید و آبها را مسموم نکنید.»

امید آنکه ملت شریف ایران، علی‌الخصوص کارگزاران نظام اسلامی همواره توجه ویژه به حفظ محیط زیست داشته و در جهت ترویج فرهنگ حفظ محیط زیست تمام توان خود را بکار گیرند که انشاءاً.. جامعه و محیطی سالم و پاک برای زیستن داشته و این ودیعه الهی را به خوبی، شایستگی و پاکیزه‌گی به نسل‌های بعد منتقل نماییم.*

*نویسنده: حجت الاسلام ناصحی، رئیس کمیسیون فرهنگی اجتماعی شورای اسلامی شهر تهران